

สุภาสิตพระร่วง¹

สุภาสิตพระร่วง มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บัญญัติพระร่วง” เป็นสุภาสิตเก่าแก่ของไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จารึกติดไว้ที่ผนังด้านในศาลา หน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สุภาสิตพระร่วงฉบับที่นำมาศึกษานี้ พิมพ์อยู่ในหนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพน

ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง ในตอนต้นเรื่องได้กล่าวไว้ว่า คำสอนในสุภาสิตพระร่วงนี้เป็น “อนุศาสนกถา” ของสมเด็จพระร่วงเจ้า แห่งกรุงสุโขทัย แต่มิได้กล่าวไว้แน่ชัดว่าเป็นสมเด็จพระร่วงเจ้าองค์ใด ในเรื่องผู้แต่งนี้ ได้มีผู้สันนิษฐานไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

พระวรวงศ์วิสิฐ ได้สันนิษฐานไว้ว่า สุภาสิตพระร่วงน่าจะเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพ่อขุนรามคำแหง ทั้งนี้โดยพิจารณาจากบุคลิกลักษณะของพระองค์ที่ทรงสั่งสอนพลเมืองในวันที่มีใช้วันธรรมสวนะ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคำสำนวนในสุภาสิตพระร่วงกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้วยแล้วก็จะเห็นว่าคล้ายคลึงกัน คือ เป็นกลอนสั้น ๆ และกินความมาก ถ้อยคำที่ใช้ก็เป็นคำไทยพื้น ๆ แบบเดียวกัน สุภาสิตพระร่วงจึงน่าจะเป็นของพระร่วงพ่อขุนรามคำแหง²

นายธนิศ อยู่โพธิ์ ก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า “สังเกตจากข้อความและถ้อยคำ เห็นได้ว่า เป็นภาษาไทยแท้ ๆ ใช้ถ้อยคำอย่างพื้น ๆ ----ถ้าพิจารณาตามรูปของวลีจะเห็นว่าคล้ายคลึงใกล้เคียงกับในจารึกหลักที่ 1 ที่เรียกว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งอาจเป็นได้ว่า สุภาสิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วงนี้ เดิมเป็นพระบรมราโชวาท ซึ่งพระร่วงเจ้า พ่อขุนรามคำแหง ทรงแสดงสั่งสอนประชาชนชาวไทยอย่างทีกล่าวไว้ในจารึก----พระบรมราโชวาทเหล่านั้นกระมัง ที่ต่อมามีผู้แก้ไขแต่งเติมแต่น้อยเพื่อให้เข้าแบบกวีนิพนธ์แล้วมากมายเป็นสุภาสิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วง”³ นี้ก็แสดงว่า นายธนิศ อยู่โพธิ์ เชื่อว่า สุภาสิตพระร่วงมาจากพระบรมราโชวาทของพ่อขุนรามคำแหง และได้มีผู้นำพระบรมราโชวาทนั้นมาแต่งเป็นคำประพันธ์ขึ้น

¹ ศึกษาความหมายของสุภาสิตพระร่วงได้ในบทที่ 3 หัวข้อ อธิพจน์ด้านจริยธรรม

² พระวรวงศ์วิสิฐ *วรรณคดีไทย* (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2496), หน้า 28.

³ *สุภาสิตพระร่วง* (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันสถาปนากรมศิลปากร, พ.ศ. 2505), คำนำ.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งแตกต่างออกไปว่า “สุภาสิตพระร่วงนั้นได้เริ่มเก็บรวบรวมขึ้นในสมัยพระเจ้ารามคำแหงนี้เหมือนกัน แต่คงจะไม่ใช่เป็นของคนเดียวแต่ง คงจะได้แต่งกันหลายคนและไม่ใช่ว่าเสร็จในคราวเดียว แต่งเพิ่มเติมกันหลายยุค จึงมีข้อความซ้ำกันอยู่บ้าง หากสำนวนผิดกันเท่านั้น”¹

นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้สันนิษฐานไว้ว่า สุภาสิตพระร่วงน่าจะแต่งในสมัยพญาสิทธิ เพราะกรุงสุโขทัยระยะนั้นเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด บ้านเมืองสงบไม่มีข้าศึกศัตรู ประกอบกับพญาสิทธิทรงเป็นกษัตริย์ที่เชี่ยวชาญในทางพุทธศาสนา และได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วงขึ้นด้วย จึงไม่เป็นการเหลือวิสัยที่พระองค์จะทรงพระราชนิพนธ์สุภาสิตพระร่วงขึ้นอีก²

สรุปแล้ว ในด้านผู้แต่งและสมัยที่แต่งยังหาข้อยุติที่แน่นอนไม่ได้ว่าจะเป็นพ่อขุนรามคำแหงหรือพญาสิทธิ หรือคนอื่น ๆ

ลักษณะคำประพันธ์ สุภาสิตพระร่วงแต่งเป็นร้อยสุภาพ จบลงด้วยโคลงสองสุภาพ และมีโคลงกระทู้ท้ายเรื่องว่า

บัณ	เจ็ดจำแนกแจ่ง	พิศดาร ความเอย
ทิต	ยุบลบรรหาร	เหตุไว้
พระ	ปิ่นนคราสถาน	อุตรสุข ไทยนา
ร่วง	ราชนามนี้ได้	กล่าวถ้อยคำสอน

เนื้อหาและคุณค่า คำสอนในสุภาสิตพระร่วงนั้นเป็นคติธรรมที่คนไทยเรายึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ด้วยถือกันว่าเป็นคำสอนของสมเด็จพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัยที่ทรงขอให้ประชาชนหมั่นนำไปประพฤติปฏิบัติอย่าให้คลาดเคลื่อน หลักคำสอนนั้นครอบคลุมหลักปฏิบัติต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง อันได้แก่

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ประมวลพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย*

²ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์, *กวีโวหาร โบราณคดี* (พระนคร : ก้าวหน้า, 2513), หน้า 482-86.

1. หลักปฏิบัติตนต่อองค์พระมหากษัตริย์ เช่น
อาสาเจ้าจนตนตาย
ท่านให้อย่าหมายโทษ
เฝ้าท้าวไทอย่าทรนง
ภักดีจงอย่าเกียจ
เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ นอบนบใจใสสุทธี
อย่าปองภัยต่อท้าว
2. หลักปฏิบัติตนต่อครูอาจารย์ เช่น
ครูบาสอนอย่าโกรธ
ยอครูยอต่อหน้า
อย่าชังครูชังมิตร
อย่าเลียนครูเตือนดำ
3. หลักปฏิบัติตนต่อผู้อาวุโส เช่น
อย่านั่งชิดผู้ใหญ่
อย่าขัดแย้งผู้ใหญ่
ผู้เฒ่าสั่งจงจำความ
นอบตนต่อผู้เฒ่า
จงนบนอบผู้ใหญ่
4. หลักปฏิบัติตนต่อญาติมิตร เช่น
อย่าอวดหาญแก่เพื่อน
อย่าเบียดเสียดแก่มิตร ที่ผิดช่วยเตือนตอบ ที่ชอบช่วยยกยอ
อย่าขอร้องรักมิตร
พึงผันเผื่อต่อญาติ
ยอมมิตรเมื่อลับหลัง
เมตตาตอบต่อมิตร
ตระกูลตนจงค้ำับ

5. หลักปฏิบัติตนต่อผู้เป็นที่รัก (คนรัก, ลูกเมีย) เช่น
 - ที่รักอย่าดูถูก
 - คนรักอย่าวางใจ
 - ลูกเมียอย่าสรรเสริญ เยี้ยวสเทินจะอดสู
6. หลักปฏิบัติตนต่อผู้ที่ต่ำกว่า เช่น
 - ข้าคนไพร่อย่าไฟฟูน
 - ยอข้าเมื่อแล้วกิจ
 - คนจนอย่าดูถูก
 - ข้าเก่าร้ายอดเอา
7. หลักปฏิบัติตนโดยทั่วไปที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและสงบสุข ได้แก่
 - 7.1 การรู้จักรักษาตัวให้รอดพ้นจากอันตราย เช่น
 - อย่าริระรานแก่ความ
 - ที่มีภัยพึงหลีกเลี่ยง ปลึกตนไปโดยด่วน
 - พบศัตรูปากปราศรัย ความในอย่าไขเขา
 - ข้างไล่แทนเลี้ยงหลบ สุวานขออย่าขบตอบ
 - อย่าปลุกผีกลางคลอง
 - เข้าออกอย่าวางใจ ระวังระไวหน้าหลัง เยี้ยวผู้ซึ่งจะคอยโทษ
 - 7.2 มีความระมัดระวังรอบคอบทั้งในคำพูดและการกระทำ เช่น
 - เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว
 - หน้าศึกอย่านอนใจ
 - ที่สู้มเสื่อจงประหยัด
 - จงเร่งระมัดฟันไฟ
 - ระปือระบินอย่าฟังคำ
 - ระวังระไวที่ไปมา
 - คิดแล้วจึงเจรจา

8. หลักปฏิบัติตนตามพุทธภาษิต เช่น

เอาแต่ชอบเสียผิด
อย่าประกอบกิจเป็นพาล
ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง
สร้างกุศลอย่ารู้โรย
อย่าโดยคำคนพลอด
อย่าไผ่ตนให้เกิน
ได้ส่วนอย่ามักมาก
อย่ามัวเมาเนื่องนิจ
อย่ากอบจิตร์ฤษยา
อย่ายินคำคนโลก
อย่ากริ้วโกรธเนื่องนิจ
อย่าทำการที่ผิด
คิดชวนชวายุที่ชอบ
การจะทำอย่าด่วนได้
อย่าริกล่าวคำคด
เป็นคนเรียนความรู้
ใจอย่าเบาจนหนัก

คำสอนในสุภาษิตพระร่วงบางตอนมีอิทธิพลต่อวรรณคดีในสมัยหลังหลายเรื่อง เช่น เรื่อง โคลงพาลีสอนน้อง ลิลิตพระลอ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น ดังตัวอย่างเปรียบเทียบต่อไปนี้

1. สุภาษิตพระร่วง

เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ

โคลงพาลีสอนน้อง

สวามีภักดีรักร่วมเจ้า

ชุมพล

แต่จัดรุกขุฉิมผล

คำเข้า

ท่านเคียดอย่าเคียดกล

โกยโทษ

ตั้งต่อทรยศเข้า

เขตแคว้นประณมสนอง

2. สุภาสิตพระร่วง

คิดแล้วจึงเจรจา

ฉลิตพระลอ

คิดทุกคำจึงออกปาก

3. สุภาสิตพระร่วง

เข้าเถื่อนอย่าลืมพริ้ว

ร่ายยาวมหาเวศสันดรชาดก

เข้าเถื่อนเจ้าลืมพริ้ว ได้หน้าเจ้าลืมหลังไม่เหลียวกลับ

นอกจากนี้สุภาสิตพระร่วงยังเป็นต้นคำของสุภาสิตพระร่วงคำโคลงอันเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย